

Chcete vědět víc o zastaveních mydláře Kryštofa?

I. Než začalo povstání. Po stopách mydláře Kryštofa.

1/ Betlémská kaple (Betlémské náměstí)

Betlémskou kapli založili dva pražští měšťané – kramář Jan Kříž a dvořan Hanuš z Muhlheimu – v roce 1391 jako místo pro kázání v českém jazyce. Vešlo se do ní na 3000 lidí. Patřil k ní i podsklepený domek, který stál ve velké zahradě určené pro stavbu už dříve. Ten se stal obydlím kazatele a správce, v jeho přední části byla založena studentská kolej Nazaret. V roce 1402–1412 zde byl kazatelem Mistr Jan Hus. Jeho kázání měla velký ohlas a navštěvovala je i manželka Václava IV., královna Žofie. Pak zde kázal Jakoubek ze Stříbra a přijímalo se tu pod obojí. Po přijetí Majestátu Rudolfa II. přešla kaple do správy Jednoty bratrské.

Současná podoba kaple je rekonstrukcí stavby z padesátých let 20. století.

Jednotu bratrskou založila skupina křesťanů shromážděných kolem bratra Řehoře v roce 1457 v Kunvaldu ve východních Čechách. Silný vliv na ně mělo učení Petra Chelčického. Její

členové zdůrazňovali trojí ideál víry, lásky a naděje, odmítali násilí a zaměřovali se zejména na praktický křesťanský život. Od počátku byla Jednota bratrská mimo hlavní náboženské proudy a byla pronásledována. Krátké období rozkvětu zažila po roce 1609. Významnými osobnostmi byli např. Lukáš Pražský, Jan Augusta, Jan Jesenský (Jesenius) či Jan Amos Komenský.

2/ Karolinum (čp. 541. Železná 9, Ovocný trh 1)

V budově Karolina (Karlovy koleje) proběhly tři významné stavovské sněmy, které měly přímý vliv na události, které si spojujeme s II. stavovským povstáním.

5. června 1617 se zde sešel sněm, který projednával zásady volby dalšího českého panovníka, pro případ, že by bezdětný Matyáš Habsburský (1557–1619) zemřel. Na tomto sněmu byl Ferdinand II. (1578–1637) přijat za budoucího krále českého. V návaznosti na toto rozhodnutí Ferdinand II. potvrdil platnost Majestátu.

6. března 1618 byl do Karolina svolán sjezd nekatolických stavů. Na tomto sněmu byl přijat písemný protest císaři proti porušování Majestátu. Protestní list byl zaslán do Vídně.

21. května 1618 se zde opět sešly nekatolické stavy. Protože však císař Matyáš tzv. „Těžkým psaním“ tento sjezd zakázal, neodvážili se ho zúčastnit zástupci královských měst. Do povstání zbývaly pouhé dva dny...

3/ Kostel Matky Boží před Týnem (Týnský chrám) (Staroměstské náměstí)

Kalich může být symbolem katolické, kališnické i evangelické víry, záleží vždy na souvislostech. Na Týnském chrámu byl před rokem 1461 osazen kalich jako symbol přijímání svátosti pod obojí způsobou, které bylo pro Čechy a Moravu stvrzeno roku 1436 tzv. basilejskými kompaktáty. Pod kalichem byla ještě umístěna socha krále Jiřího z Poděbrad. V letech 1419–1621 byl totiž kostel Matky Boží před Týnem centrem husitské/kališnické strany. Přijímání ‘podobojí’ – tělo Kristovo (chléb) i krev Kristova (víno) – bylo pro kališníky i Jednotu bratrskou nezbytnou podmínkou pro spásu duše. Vycházeli mimo jiné z Ježíšových slov: *Kdo jí mé tělo a pije mou krev, má život věčný a já ho vzkřísím v poslední den.* (Jan 6,54) Latinská (katolická) církev od 13. století obvykle podávala laikům pouze tělo Kristovo, krev Kristova (víno), byla vyhrazena pro celebrujícího kněze.

4/ Kostel Nejsvětějšího Salvátora (Salvátorská ulice)

Roku 1610 zakoupil pozemky na Starém Městě ke stavbě kostela pro německý evangelický sbor (luterány) Jáchym Ondřej Šlik z Holíče, hrabě z Pasounu. U kostela měla být také škola a fara.

Na stavbu kostela přispěly nizozemské generální stavy, obec a rada města Amsterdamu, místodržitel Spojených provincií nizozemských Mořic Oranžský, město Norimberk, peníze ze sbírky mezi věřícími Anglikánské církve poslal i král Jakub I. Stuart. Kostel byl budován v pozdně renesančním stylu, což je dodnes dobře patrné například na oknech v bočních lodích kostela.

5/ Kostel sv. Šimona a Judy (U Milosrdných)

V těchto místech na vltavském břehu dříve stával špitál s kaplí sv. Šimona a Judy, který zde nechal vybudovat ve 14. století pan Bohuslav z Olbramovic. Špitál v průběhu 16. století zanikl a kostelík začali od roku 1618 využívat křesťané hlásící se k reformovanému helvétskému vyznání (kalvinisté). V Praze bylo však kalvinistů jen poskrovnu, z reformovaných vyznání zde bylo jednoznačně nejvíce novoutraktivistů (luteránů). V těsném sousedství byl vybudován další kostelík, či spíše sbor, který se chystali využívat rovněž křesťané nekatolické konfese (vyznání). Byl však vysvěcen až roku 1620.

Pokud sejdeš k pamětní desce, můžeš posoudit, nakolik se v této části města změnil terén – před asanací (bouráním) této čtvrti, stály oba kostely vlastně na říčním břehu hned u hradeb. Dnes je zde terén ulic výrazně navýšen.

6/ Klementinum – kostel Nejsvětějšího Salvátora (Karlova ulice)

Řád Tovaryšstva Ježíšova byl založen roku 1534 sv. Ignácem z Loyoly a již roku 1556 přivedl sv. Petr Kanisius prvních dvanáct jezuitů ke kostelu sv. Klimenta na Staré Město. Řád byl na prvním místě zaměřen na pastorační a misijní činnost* a skvěle tak vyhovoval přání panovníka Ferdinanda I., aby svojí přítomností podpořil katolickou menšinu, která byla v té době ve společnosti zastoupená asi jen 15 %.

Krátce po třetí pražské defenestraci 23. května 1618 bylo Klementinum obsazeno a jezuité museli svůj areál opustit. Správci koleje byli vybráni někteří členové Jednoty bratrské, mezi nimi i Jan Kutnaur, bratr Pavla Kutnaura, o němž ještě bude řeč. Později bude Janovi dáváno za vinu, že dostatečně nebránil ničení mnohých cenných uměleckých předmětů v Klementinu. (*pastorace = péče o duchovní směřování věřících; misie = vyslání křesťanských kazatelů mezi jinověrce)

II. Po bitvě

7/ čp. 476 (Melantrichova 18, Kožná 3)

Král Fridrich se zprávu o porážce vojska na Bílé hoře dozvěděl nedaleko Strahovské brány, když se právě chystal vyrazit na bojiště. Setkal se zde s Jindřichem Matyášem Thurnem a Kristiánem z Anhaltu, svými vojevůdci. Rychle se vrátil na Hrad brzy poté se rozhodl, že se přesune na bezpečnější místo. Rozhodl se pro Staré Město pražské, které mělo lepší

podmínky pro obranu než Hrad. S manželkou a malým synkem přenocoval v domě tehdejšího pražského primase, Jana Kirchmajera z Rejchvic, jen nedaleko Staroměstského náměstí. Zde přemýšlel o dalším postupu a také o tom, zda je možné se ve městě ubránit nepříteli. Netrpělivě čekal na posla, který byl vyslán k vítězi, Maxmiliánovi Bavorskému, před brány města. Posel se ale nevracel, a tak se urychleně rozhodl město opustit. Chtěl si zřídit novou základnu ve Slezsku, odkud by mohl dál vést boj za pomoci zahraničních spojenců. Královská rodina usedla do vozu a společně s celým dvorem a řadou českých šlechticů i měšťanů, se vydala na cestu.

8/ Celetná ulice

Cesta většiny uprchlíků z Prahy vedla 9. 11. 1620 ráno Celetnou ulicí k bráně. Král Fridrich Falcký projel branou kolem deváté hodiny ranní. Doprovázela ho manželka Alžběta s princem Ruprechtem, který byl ještě nemluvně. Ochranu jim po cestě poskytovali např. Jindřich Matyáš Thurn, Kristián z Anhaltu, Jiří Fridrich Hohenlohe, či např. Václav Vilém z Roupova. Ochrana krále na cestě do Vratislavi byla dobrým důvodem pro opuštění Prahy. Někteří z těchto mužů se v Praze objevili znovu až se saským vojskem v roce 1631. Na útěku „zimního krále“ doprovázel také celý jeho dvůr. Nakrátko se zdržel ve Vratislavi a v prosinci 1620 se přesunul do Haagu i s mnoha českými uprchlíky. Podporu pro další vedení boje v Čechách se mu získat nepodařilo.

9/ Staroměstská radnice – vězení (Staroměstské náměstí)

Po vítězství na Bílé hoře začal Ferdinand II. prosazovat svou moc na základě teorie o propadlých právech, která vycházela z obyčejů válečného práva. Podle této teorie se stavové, kteří se postavili se zbraní proti svému zákonnému králi, sami zbavili ve prospěch vítěze veškerých práv. Nyní bylo na panovníkovi, která práva jim odejme, a která ponechá. Provinilci zřejmě do poslední chvíle věřili, že jim panovník odpustí a potrestá je jen mírně, nebo trest dopadne na celou měšťanskou obec, a nikoliv na jednotlivce. Podobně totiž dopadlo i neúspěšné I. stavovské povstání roku 1547. Potrestána byla královská města jako celek, popraveni byli tehdy jen čtyři lidé.

A tak se na panovníkovu výzvu z 20. února 1621 na Staroměstskou radnici dobrovolně dostavili Martin Fruwein z Podolí, Jan Theodor Sixt z Ottersdorfu, Simeon Sušický, Jan Kutnaur, Abraham Anděl, Melichar Tejprecht a Jiří Závěta ze Závětic. Toho dne se již domů nevrátili – jejich dočasným domovem se stalo radniční vězení.

10/ čp. 632 (Týnská 10)

Dům v Týnské ulici byl majetkem pražského měšťana Pavla Kutnaura. Byl členem Jednoty bratrské, studoval společně se svým starším bratrem Janem na začátku 17. století v Herbornu, Marburgu a Heidelbergu. Svá studia ale příliš neuplatnil, měl podnikavého ducha. Věnoval se výrobě a prodeji piva. Nezajímal se mnoho ani o městskou správu, ale 22. 5. 1618 se spolu

s bratrem Janem, otčím Šimonem Sušickým, tiskařem Samuelem Adamem z Veleslavína a prokurátorem Benjámínem Fruweinem zúčastnil shromáždění všech měšťanů na Starém Městě pražském jako, zástupci Jednoty bratrské. Požadavky Jednoty bratrské tam ale prosadit nedokázali. zatímco bratr Jan a otčím Šimon se od té chvíle zapojili do politických aktivit, Pavel se vrátil k svému podnikání. Po bitvě na Bílé hoře (pravděpodobně s Fridrichovým dvorem) spolu se svou ženou Esterou opustil Prahu a nejspíše se od dvora brzy oddělil a zamířil do Saska. Všechny Pavlův majetek byl zabaven a on sám byl v nepřítomnosti v roce 1621 odsouzen k trestu smrti. V emigraci, neznámo kde a kdy, zemřel. Vdova Estera se vrátila zpět do Prahy, kde se v roce 1624 provdala za katolíka Šimona Krumlovského.

III. Trest

11/ Popraviště – I (Staroměstské náměstí)

Muž, který na pamětní desce chybí, přišel do Prahy spolu s bratrem Benjámínem z Horní Falce a v roce 1597 se stal měšťanem na Starém Městě. Byl právníkem a vypracoval se až na místo prokurátora při zemských deskách. Podařilo se mu získat velký majetek. Stal se členem Jednoty bratrské a hájil její zájmy na mnohých jednáních. Za stavovského povstání byl jedním z předních měšťanských vyjednávačů a výrazně se podílel na řadě právních kroků povstalců. Po bitvě na Bílé hoře byl zatčen, uvězněn a velmi těžce mučen. Byl odsouzen ke ztrátě hrdla i majetku. Před popravou na Staroměstském náměstí se pokusil o útěk a spadl při něm ze střechy vězení v Bílé věži. Na místě zemřel.

V souvislosti s účastí na stavovském povstání byli popraveni tito šlechtici: Jáchym Ondřej Šlik, Václav Budovec z Budova, Kašpar Kaplíř ze Sulevic, Kryštof Harant z Polžic, Jindřich Ota z Losu, Prokop Dvořecký z Olbramovic, Bedřich z Bílé, Diviš Černín, Vilém Konecchlumský, Bohuslav z Michalovic. Z řad měšťanů to byli: Valentin Kochan z Prachové, Tobiáš Štefek z Koloděj, Kryštof Starší z Kober, Jan Jesenius, Jiří Hauenschild, Leonard Rüppel, Václav Maštěrovský z Jizbice, Jindřich Kozel z Peclinovce, Ondřej Kocour z Votína, Jiří Řečický, Michal Wittman, Šimon Vokáč z Chýš, Jan Kutnaur, Šimon Sušický, Nathanael Vodňanský, Jan Šultys z Kutné Hory, Maxmilián Hošťálek ze Žatce. Martin Fruwein byl v době poprav již mrtev a jeho rozčtvrcené tělo bylo vystaveno na silnicích vedoucích z města do čtyř světových stran.

12/ Popraviště – II (Staroměstské náměstí)

V souvislosti se staroměstskou exekucí bývají často zmiňovány drobné nepřesnosti: jak už asi víš, k hrdelnímu trestu bylo odsouzeno dvacet osm mužů, ale většinou se mluví o dvaceti sedmi „českých pánech“. „Páni“ - tedy příslušníci vyšší šlechty - byli mezi popravenými jen tři, rytířů bylo sedm, ostatní byli měšťané. Také se mluví o příslušnících protestantských stavů, ale ve skutečnosti byl jedním z popravených i katolík. Jednalo se o rytíře, který byl dokonce ještě

po porážce povstání potvrzen v úřadu hejtmana Pražského hradu. Příčiny jeho odsouzení jsou dodnes poněkud nejasné.

13/ Kostel Matky Boží před Týnem (Týnský chrám) (Staroměstské náměstí)

Po potlačení II. stavovského povstání byl ihned Týnský chrám odebrán kališníkům a navrácen katolické straně. Roku 1623 byly odstraněny z průčelí socha Jiřího z Poděbrad i kalich s hostií, z kostela byly vyneseny a spáleny ostatky kališnického kněze Jana Rokycany a biskupa Luciana Augustina z Mirandoly. Roku 1626 byla místo kalicha osazena na štít socha Matky Boží. Přímluvě Matky Boží se totiž připisovalo mimo jiné i vítězství císařských vojsk na Bílé Hoře a mariánská úcta byla katolickou církví velmi podporována.

Nové zemské zákoníky pro Čechy (r. 1627) a Moravu (r. 1628), které císař Ferdinand II. oktrojoval (nařídil), připouštěly pouze jediné křesťanské vyznání: katolické.

(Roku 2018 se na štít katolického kostela Matky Boží před Týnem navrátil kalich s hostií jako gesto smíření a zároveň jako symbol úcty k večeři Páně, která je společná pro křesťany všech vyznání.)

14/ čp. 628 a 627 (Týnská 5, Týnská 7)

Když se v protestantské rodině vladyky Šotnovského ze Závovic narodil v roce 1610 synek, nikoho nenapadlo, že se stane slavným malířem. Otec brzy zemřel a jeho bratr, strýc Pavel, chlapci zajistil dobré vzdělání v Týnské škole – naučil se latinu, francouzštinu a němčinu. Po popravě na Staroměstském náměstí musela rodina odejít ze země. Nejdříve žili v Sasku, ale budoucí malíř brzy odjel do Itálie. V Benátkách studoval díla velkých mistrů a ve dvaceti letech přestoupil (konvertoval) ke katolicismu. Nějakou dobu žil v Římě, kde poznal díla holandských a německých mistrů. Když se v roce 1638 vrátil do Prahy, stal se známým malířem. Postupně získal rodinný majetek zpátky a zřídil si velkou malířskou dílnu. Proslavil se portréty, ale i obrazy pro kostelní oltáře a kláštery. Zemřel v roce 1674 a je pochován v kostele sv. Havla na Starém Městě pražském.

Bratrská rodina šlechtice, který se stal cestovatelem, politikem, spisovatelem a diplomatem, pocházela ze západních Čech. On sám se narodil v Červených Janovicích. Studoval na protestantské univerzitě ve Wittenbergu, pak pokračoval ve studiu v Nizozemí, Anglii a Francii. V roce 1577 se stal hofmistrem u císařského vyslance v Cařihradu, zde se naučil arabsky a turecky. Po návratu do Čech se v roce 1584 stal se dvorním radou Rudolfa II. i Matyáše II. V roce 1607 byl povýšen do panského stavu. Po celý svůj život podporoval zájmy Jednoty bratrské, měl velký podíl na přípravě a vydání Majestátu Rudolfa II. v roce 1609. Přidal se ke stavovskému povstání v roce 1618 a stal se členem sboru nejvyšších zemských úředníků – direktoria. Jeho další osud už se pak odvíjel od tohoto postavení.

Dva úkoly navíc spojené s procházkou

15/ Nemocnice Na Františku (ulice U Milosrdných)

Pro popravu povstalců na Staroměstském náměstí bylo vyrobeno dřevěné pódium z trámů, které byly původně určeny pro opravu krovů Týnského chrámu. Po exekuci bylo popraviště rozebráno, ale bylo znesvěceno krví popravených. Zůstalo ležet na Staroměstském náměstí. Tehdy si o něj požádali mniši, kteří se chystali vybudovat nemocnici. Materiál dostali. Z klád vytvořili krovy nemocnice a z prken třicet „schodů slitování“. Nazvali ho podle žalmů zpívaných za duše zemřelých – Miserere. Kříž, který stál nad špalkem popraviště, umístili do středu schodiště. Pověst říká, že schody jsou na místě uchovány dodnes, jen skryty lidskému zraku.

Dalším způsobem potrestání za účast na povstání v roce 1618 byla kromě ztráty hrdla také ztráta majetku. Rodinám popravených šlechticů a měšťanů byl zabaven majetek a mnohdy jim byly uděleny další peněžité pokuty. Ti, kteří se chystali odejít do vyhnanství z náboženských důvodů, museli často prodat své domy, zahrady, či jiné majetky hodně pod cenou. Část emigrantů se vrátila v roce 1631 se saským vojskem, některé majetky získala zpět, ale brzy musela zase prchat ze země. Díky těmto okolnostem některé pražské domy změnilo mnohokrát svého majitele. Mnoho domů zakoupili katoličtí šlechtici a měšťané, kteří přišli z cizích zemí a usadili se v Praze natrvalo. Proměňovalo se obyvatelstvo i podoba pražských měst.

V pobělohorské době se Praha také stala příbytkem mnoha církevních řádů, které přišly ze zahraničí za novou službou. Tyto řády např. zakládaly špitály, chudobince, sirotčince, školy, ujímaly se správy původně evangelických kostelů a pečovaly o duchovní rozkvět katolictví. Obrovský vzmach zaznamenal Jezuitský řád, který také dostal do správy pražskou univerzitu. připomenout můžeme i např. bosé karmelitány, piaristy, hradčanské barnabity, anebo řád, který založil nemocnici Na Františku. Z ženských řádů se na práci s městskými obyvateli orientovali zejména bosé karmelitánky a voršilky, které vzdělávaly dívky.

16/ U Vejvodů (Jilská 353/4)

Někdy se trochu nadneseně říká, že třicetiletá válka začala i skončila v Praze – je tím myšlena III. pražská defenestrace roku 1618 a švédské obléhání Prahy roku 1648.

Na konci třicetileté války obsadili v červenci 1648 Švédové Pražský hrad a Malou Stranu. Švédská vojska totiž patřila do protihabsburské koalice a České království po roce 1621 již stálo na straně Habsburků. Staré Město a Nové Město byly obleženy a jejich obyvatelé se urputně bránili. Obranu Starého Města pražského úspěšně organizoval staroměstský primátor Mikuláš František Turek z Rosenthalu (†1672). Za statečnost byl císařem Ferdinandem III. povýšen do vladyckého stavu s polepšeným přídomkem „ze Šturmfeldu a Rosenthalu“. Heraldické figury v děleném štítu i klenoty nad štítem odkazují k primátorově statečnosti, císařské symbolice i symbolice Habsburského rodu.

Seznam použité literatury:

- Adámková, K.- Soukup, L. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. Praha 2009.
- Beneš, P.- Hlaváček, P., (eds.) *Historia Franciscana I-II*. Kostelní Vydří 2005.
- Bůžek, V.- Smíšek, R. (eds.) *Habsburkové. Země Koruny české ve středoevropské monarchii*. Praha 2017.
- Čechura, J. *České země v letech 1526–1583*. Praha, 2008.
- Diviš, J. *Pražské cechy*. Praha 1992.
- Čornejová, I. "Horlivost jejich v kázání slova božího..." Církevní řády a rekatolizace. In *Theatrum Historiae* 3. Pardubice 2008.
- Hlaváček, P. a kol. *Kacířská univerzita. Osobnosti pražské utrakvistické univerzity 1417–1622*. Praha, 2013.
- Horníčková, K.- Šroněk, M. (eds.) *Umění české reformace*. Praha 2010.
- Kavka, F. *Bílá hora a české dějiny*. Praha 2003.
- Koldinská Šedivá, M., Martin Fruwein z Podolí (? - 1621). Život, smrt a krátké zmrtvýchvstání profesionálního politika předbělohorské éry. In Bárta, M., Kovář, M. a kol., *Lidé a dějiny. K roli osobnosti v historii v multidisciplinární perspektivě*. Praha 2017.
- Ledvinka V. (ed.) *Osm století pražské samosprávy*. Praha 2000.
- Malý, K. et al. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha 1999.
- Pešek, J. Pražské kontexty tvorby české konfese. In: *Documenta Pragensia XXXIII. Město v převratech konfesionalizace v 15. až 18. století*.
- Pešek, J. Humanistická a reformační škola. In: *Documenta Pragensia XI*.
- Petráň, J., Staroměstská exekuce. Praha 1996 (3.vyd.).
- Pojar, M., Jindřich Matyáš Thurn. Muž činu. Praha 1998.
- Pěkný, T., Historie Židů v Čechách a na Moravě. Praha 1993.
- Polišenský, J. *Nizozemská politika a Bílá Hora*. Praha 1958.
- Putík, A. (ed.) *Cesta života. Rabi Jehuda Leva Ben Becalel*. Praha 2009.
- Ruth, F. *Kronika královské Prahy a obcí sousedních. Svazek I*. Praha 1903.
- Safrtalová, Z. *Oděv, schránka lidského těla i duše. Renesanční odívání měšťanských elit v metropolích zemí Koruny české*. Ústí nad Labem 2010.
- Státníková, P. a kol., *Dějiny Prahy I*. Praha-Litomyšl 1997.
- Suchánek D.- Drška, V. *Církevní dějiny. Novověk*. Praha 2018.
- Suchánek, D./Drška, V. *Církevní dějiny. Novověk*. Praha 2018.
- Šroněk, M.-Hausenblasová, J., Gloria et Miseria. Praha v době třicetileté války. Praha 1998.
- Valeš, Václav. *Konfesionální právo*. Plzeň, 2008.
- Vlček, P. et al. *Umělecké památky Prahy. Staré město a Josefov*. Praha 1999.
- Vojtíšek, V. *Čtení o Staroměstské radnici v Praze*. Praha 1926.
- Vojtíšková, Z.- Fejtová, O. *Dvě duby nad popravištěm*. Praha 2020.
- Vymětal, M. (ed.) *Pijte z něho všichni*. Praha 2014.

Muzeum
města
Prahy

© lektorské oddělení MMP 2021

texty: Markéta Gausová Zörnerová a Iva Vachková

ilustrace: Markéta Gausová Zörnerová